

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

การประเมินโครงการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลเมืองลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและประเมินผลโครงการ เพื่อศึกษากลไกและกระบวนการในการบริหารจัดการโครงการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองลำพูน รวมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยสนับสนุนและปัญหาอุปสรรคในการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองลำพูน ประชากรที่ศึกษาประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลหลักจากชุมชนในเขตเทศบาลเมืองลำพูน 6 คน ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองลำพูน ผู้อำนวยการกองช่างและกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเจ้าหน้าที่พนักงานเทศบาลเมืองลำพูนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับโครงการ จำนวน 16 คน กลุ่มตัวอย่างประชาชนได้จากวิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 350 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย ประเด็นการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลักจากชุมชน การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้อำนวยการกองช่าง และกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม แบบสอบถามการประเมินโครงการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลเมืองลำพูน และแบบสอบถามการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในโครงการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองลำพูน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและแจกแจงค่าความถี่ร้อยละ ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

5.1.1 ปัจจัยสนับสนุนและอุปสรรคต่อกลไก และกระบวนการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาล

การจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองลำพูนที่ดำเนินการในปี พ.ศ. 2543-2547 มีทั้งปัจจัยสนับสนุนและปัญหาอุปสรรคบางประการ ดังนี้

ปัจจัยสนับสนุนกลไกกระบวนการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาล

1. เทศบาลเมืองลำพูน เป็นหน่วยงานที่มีคุณลักษณะด้านการปรับตัวในการปฏิบัติงาน โดยมีการปรับแนวทางการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนไปตามสภาพปัญหา
2. โครงการมีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นการคัดแยกขยะในระดับครัวเรือน ซึ่งมีความสอดคล้องกับนโยบายการจัดการขยะมูลฝอย

3. มีหน่วยงานภายนอกสนับสนุนงบประมาณ กล่าวคือ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สนับสนุนงบประมาณในการอบรม 100,000 บาท

ปัญหาอุปสรรคต่อกลไกกระบวนการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาล

1. รูปแบบการดำเนินโครงการแบบแข่งขัน เป็นอุปสรรคต่อการช่วยเหลือชุมชน ในระหว่างดำเนินการรณรงค์ในแต่ละชุมชน
2. แนวคิดในการรณรงค์ในแต่ละชุมชน ขาดกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหา การดำเนินการยังเป็นเพียงการขอความร่วมมือ
3. การดำเนินการในชุมชนโยมีผู้นำชุมชนเป็นแกนนำ ยังขาดแนวร่วมในการดำเนินการ
4. ความไม่ชัดเจนในการระบุเป้าหมายของการดำเนินการในระดับชุมชน

5.1.2 กลไกและกระบวนการที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการ

กลไกและกระบวนการในโครงการนี้ เทศบาลเมืองลำพูนใช้แนวคิดการแข่งขัน และตั้งรางวัล เพื่อจูงใจให้ชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรมคัดแยกขยะมูลฝอย การดำเนินงาน จัดแบ่งเป็น 2 ภาค คือ ในช่วงแรกของการดำเนินโครงการเป็นการรณรงค์ให้ความรู้ในการคัดแยกขยะมูลฝอย โดยเจ้าหน้าที่มีบทบาทหลัก หลังจากนั้นจึงเป็นช่วงการรณรงค์การคัดแยกขยะมูลฝอยของแต่ละชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนเป็นแกนนำ ในช่วงการดำเนินการรณรงค์ของแต่ละชุมชนเทศบาลทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการร่วมในการตัดสินผลการประกวด ดังนั้น ชุมชนจึงสงวนท่าทีในการปรึกษาหารือเทศบาลระหว่างรณรงค์ และเมื่อพิจารณาวิธีการที่ชุมชนใช้ในการรณรงค์ พบว่า ชุมชนใช้เสียงตามสายเพื่อรณรงค์ ซึ่งเป็นการสื่อสารทางเดียวและไม่สามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างทั่วถึง

ดังนั้น กลไกและกระบวนการของโครงการนี้ ยังคงมีช่องว่างระหว่างเทศบาล ผู้นำชุมชน และประชาชน กล่าวคือ แม้ว่าเทศบาลจะได้พยายามกระจายงบประมาณ และมอบบทบาทในการรณรงค์การคัดแยกและการลดปริมาณขยะมูลฝอยในชุมชน ให้ผู้นำหรือตัวแทนในชุมชน แต่ด้วยสภาพของชุมชนยังขาดการรวมกลุ่ม เพื่อดำเนินกิจกรรมสาธารณะ จึงขาดแนวร่วมในการดำเนินการ วิธีการที่ชุมชนใช้ในการรณรงค์ยังเป็นเพียงการขอความร่วมมือ และยังไม่สามารถสร้างความตระหนักและจิตสำนึกของประชาชน จนเกิดพฤติกรรมในการคัดแยกและลดปริมาณขยะในระดับครัวเรือนได้ เป็นผลให้โครงการนี้ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

การประเมินโครงการการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองลำพูน ผลการประเมินพบว่า โครงการยังไม่สามารถบรรลุถึงความสำเร็จในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชน การสร้างพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยอย่างเหมาะสมของประชาชน และความสำเร็จในการลดปริมาณขยะ จากการศึกษาถึงปัจจัยเบื้องต้นและกระบวนการของโครงการ พบว่า แนวทางที่เทศบาลเมืองลำพูนใช้เพื่อกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมการณรงค์คัดแยกขยะมูลฝอยในชุมชนในโครงการนี้ คือ การกระจายงบประมาณสู่ชุมชน เพื่อให้เกิดการแข่งขันการคัดแยกขยะ และมีเงินรางวัลเป็นสิ่งจูงใจ การดำเนินงานในแนวทางนี้ แม้จะทำให้เกิดการณรงค์เพื่อการคัดแยกขยะ โดยผู้นำและคณะกรรมการชุมชนเป็นแกนนำในการณรงค์ในแต่ละชุมชน แต่ยังไม่ทำให้ประชาชนเกิดจิตสำนึกความรับผิดชอบในการคัดแยกขยะเท่าที่ควร ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการณรงค์ของชุมชน ยังคงใช้แนวคิดของความร่วมมือ และสื่อที่ใช้ คือ เสียงตามสายยังไม่สามารถเข้าถึงประชาชนอย่างทั่วถึง และเป็นสื่อสื่อสารทางเดียว จึงไม่สามารถสร้างความตระหนักให้แก่ประชาชนได้ ตามที่ สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ (2540) อธิบายผลถึงการสร้างจิตสำนึกร่วมกันของคนในชุมชน ต้องมีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มเป็นสำคัญ ทั้งนี้การสื่อสารหรือการรวมกลุ่มเกิดจากการมีความเชื่อหรืออุดมคติร่วมกัน ดังนั้นนอกจากการสื่อสารแล้วการที่ประชาชนยังไม่เกิดจิตสำนึกความรับผิดชอบในการคัดแยกขยะ อาจเกิดจากปัญหาการจัดการขยะยังไม่เป็นประเด็นทางสังคมสำหรับประชาชนนั่นเอง สาเหตุอีกประการหนึ่งที่โครงการยังไม่สามารถสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนได้ อาจเนื่องจาก ผู้นำชุมชนที่เป็นแกนนำในการณรงค์แต่ละชุมชนเป็นผู้นำโดยตำแหน่ง ทำให้กิจกรรมการคัดแยกขยะในชุมชนเกิดจากการนำที่ไม่เป็นธรรมชาติ แต่เป็นการแต่งตั้งหรือจัดตั้งทำให้การดำเนินกิจกรรมขาดความต่อเนื่อง และไม่อาจก่อให้เกิดความยั่งยืนในการจัดการได้ (อนุชาติ พวงสำลี, 2540)

ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญที่มีผลต่อกลไกกระบวนการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาล คือ การขาดแนวร่วมในชุมชนในการดำเนินงานรณรงค์สร้างจิตสำนึกในการคัดแยกและลดปริมาณขยะในชุมชน เนื่องจากในชุมชนไม่มีการรวมกลุ่ม เพื่อดำเนินกิจกรรมสาธารณะเพื่อชุมชน เมื่อพิจารณาลักษณะการประกอบอาชีพในชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่ในเทศบาลเมืองลำพูนใน 15 ชุมชน ประกอบอาชีพรับจ้าง สภาพสังคมเป็นสังคมเมือง สมาชิกในชุมชนขาดโอกาสมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ยังไม่มีเป้าหมายร่วมกันในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน แม้ว่าปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชนจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องและมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชน (ประเวศ วะสี อ่างใน พิทยา ว่องกุล, 2541) การที่ประชาชนไม่มีบทบาทในการจัดการขยะในชุมชน เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้การจัดการ

ขยะยังไม่ประสบความสำเร็จ ตามที่ ประสาน ดังสิกบุตร (2545) ได้เสนอแนวทางออกในการจัดการขยะในเมืองว่า ควรให้ชาวบ้านแต่ละชุมชนเป็นผู้จัดการขยะในชุมชนเอง หลักสำคัญคือ “การจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด จะเกิดขึ้นเมื่อผู้สร้างขยะเป็นผู้จัดการขยะด้วยตนเอง” การจัดการขยะด้วยความรับผิดชอบของประชาชนเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญ และเทศบาลควรกำหนดแนวทางดำเนินการในโครงการให้ส่งผลถึงประชาชนในระดับครัวเรือนต่อไป

5.3 ข้อเสนอแนะ

เทศบาลเมืองลำพูน ควรดำเนินโครงการคัดแยกขยะในชุมชน ณ แหล่งกำเนิดต่อไป โดยเปลี่ยนแนวทางดำเนินการให้เหมาะสมกับชุมชน ดังนี้

1. เทศบาลเมืองลำพูนควรค้นหาและสร้างแกนนำในการรณรงค์คัดแยกในชุมชน และส่งเสริมให้เกิดกลุ่มในการรณรงค์คัดแยกขยะ รวมทั้งการนำขยะมาใช้ประโยชน์ เพื่อลดปริมาณขยะ โดยอาจเป็นกลุ่มเยาวชนในแต่ละชุมชน และส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่มเหล่านี้
2. เทศบาลเมืองลำพูน ควรใช้กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการคัดแยกและลดปริมาณขยะในชุมชน โดยใช้เครื่องมือที่เหมาะสม เช่น ใช้กระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญกับคนในชุมชนในฐานะผู้ปฏิบัติการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชนของตนเอง โดยเทศบาลมีบทบาทเป็นผู้กระตุ้นอำนวยความสะดวกให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนเพื่อให้เกิดการจัดการขยะในชุมชนอย่างเหมาะสม
3. เทศบาลควรดำเนินการหารูปแบบที่เหมาะสมในการรณรงค์สร้างจิตสำนึกในการคัดแยกขยะในชุมชน ณ แหล่งกำเนิด โดยจัดเป็นโครงการนำร่องในชุมชนที่มีความพร้อมก่อน หลังจากนั้นจึงขยายผลสู่ชุมชนอื่น เนื่องจากการดำเนินการพร้อมกันทุกชุมชนเป็นการยากที่จะดำเนินการอย่างทั่วถึงได้

5.4 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสารของประชาชน และวิธีการประชาสัมพันธ์ในการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยที่ส่งผลต่อการเกิดจิตสำนึกในการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชน
2. ควรศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์ และกระบวนการประชาสัมพันธ์ในเขตเทศบาลเมืองลำพูน